

Vilniaus
universitetas

Lietuvos
mokslo
taryba

Vilniaus universiteto mokslininkų projekto „Socialinės politikos reakcijos į COVID-19 krizės pasekmes: nedarbo ir skurdo padėties analizė, tarptautinė patirtis ir rekomendacijos Lietuvai“ finansuojamo LMTLT (Nr. P-COV-20-29) pagrindiniai rezultatai ir rekomendacijos.

Remiantis Covid-19 ekonominių bei socialinių pasekmių ir joms švelninti Lietuvos bei kitų valstybių pritaikytų priemonių analize, parengtos socialinės politikos rekomendacijos. Vadovaujantis metodologine nuostata, kad į pandemiją, kaip ir į kitas pirmines priežastis turinčias ekonomines krizes, pasireiškiančias dviem pagrindiniais pavidalais, turi reaguoti socialinė politika. Tai – visiškas arba dalinis darbo praradimas ir jo iššauktas gyventojų pajamų sumažėjimas ar visiškas jų netekimas. Pagrindinė socialinės politikos paskirtis - bent iš dalies kompensuoti netektas pajamas. Gerai sukonstruotos socialinės apsaugos sistemos tą funkciją atlieka ir krizių metu paprastai pakanka tik laikinai pakoreguoti kai kuriuos socialinės politikos parametrus. Štai, pavyzdžiui, kaip Europos Komisija vertina Suomijos reakciją į pandemiją: „... kadangi esama socialinės apsaugos sistema sušvelnino neigiamą socialinį ir ekonominį poveikį, buvo įvestos tik kelios laikinos neatidėliotinos priemonės: palengvintos bedarbio išmokų skyrimo sąlygos, laikina pagalba tėvams, kurie rūpinosi savo vaikais, kol mokyklos buvo uždarytos, ir epidemijos kompensacija socialinės paramos gavėjams“ (European Commission. Recent social policy developments in Finland, France, Kosovo and Malta. 09/10/2020).

Rekomenduojama sustiprinti Lietuvos socialinės apsaugos sistemą keturiose srityse, kuriose esamas spragas pandemija dar pagilino, o Vyriausybės reakcija, pritaikius laikinas priemones, nebuvo pakankama. Tai - nedarbo draudimas, socialinė pašalpa nepasiturintiems, vaiko priežiūros išmoka ir pajamų apsaugos senatvėje užtikrinimas.

Rekomendacijos dėl duomenų, reikalingų analizei ir politikos pagrindimui:

Atliekant sparčiai vykstančių visuomeninių procesų, iššauktų pandemijos, tyrimus su tikslu pagrįsti skubiai taikytinas viešosios politikos priemonės, susiduriama su reikalingų duomenų stoka. Įprastas oficialios statistikos duomenų skelbimo tvarkaraštis pernelyg lėtas. Tuo metu labai išauga administracinių duomenų, kuriuos fiksuoja ir taiko valstybinės valdžios bei viešąsias paslaugas teikiančios institucijos.

Rekomenduojama koordinuoti šių institucijų veiklą duomenų rinkimo ir skelbimo srityje. Informaciją skelbti tik vienoje vietoje arba aiškiau pasiskirstyti, kokia institucija kokio pobūdžio duomenis skelbia ir aiškinti skirtumus kai jie yra. Pvz., informaciją apie prastovas skelbia Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM), Lietuvos statistikos departamentas (LSD) ir Vyriausybės portalas koronastop.lt skelbia informaciją apie išmokėtas subsidijas per prastovas kiekvieną mėnesį. SADM taip pat skelbia informaciją apie subsidijas po prastovų, tačiau čia pateikia tik bendrą išmokėtą sumą, nepateikia konkretaus laikotarpio. LSD skelbia apie išmokėtas lėšas už prastovas ir neskelbia, ar duomenys aprėpia ir subsidijas po prastovų. [Koronastop.lt](https://koronastop.lt) skelbia informaciją apie „valstybės lėšomis solidarčiai prisidėti prie darbdavių pastangų išsaugoti darbo vietas (prastovas ar dalinės prastovos atveju), įtvirtinant subsidijas darbo užmokesčiui...“. Skiriasi sąvokos, pateikimo laikotarpiai ir sumos. Neaišku, iš kur imama informacija. Tai trukdo operatyviai naudoti informaciją, kyla abejonės dėl jos patikimumo.

SADM skelbiamoje švieslentėje stinga detalesnės informacijos, pvz., atleistų darbuotojų demografinės charakteristikos (pasiskirstymas tarp lyčių, amžiaus, užimtumo sektorių, pagal pajamas, buvusį atlyginimą ir pan.). Panašiai ir priimtų darbuotojų charakteristikos (šių gyventojų dalis, kurie iki to gavo ar ne išmokas, kokias išmokas, ar priimti į nuolatinį ar į laikiną darbą). Skelbiami duomenys apie darbo ieškančiųjų skaičių, bet nėra jų demografinių charakteristikų, darbo paieškos išmokos gavėjų demografinių charakteristikų.

Informacija apie pinigines paramos gavėjus šiuo metu pateikiama kaip bendras paramos gavėjų skaičius, tačiau analizei ir rekomendacijų pagrindimui naudinga būtų informacija kiek yra naujų paramos gavėjų, šių gavėjų demografinės charakteristikos, taip pat kokia dalis asmenų ir dėl kokių priežasčių nustojo gauti piniginę paramą.

Taip pat informacija apie tai, kiek vidutiniškai šeima (asmuo) gauna išmokų (šių išmokų skaičius) ir koks susidaro šių išmokų bendras dydis. Tokia informacija leistų įvertinti kiek, pvz., iki karantino asmenų (šeimų) gavo įvairias išmokas ir kiek jo metu bei po karantino. SADM duomenų sistemoje „SPIS“ teikiama informacija apie pavienes išmokas, tačiau jos neleidžia išsamiau ir visapusiškai įvertinti padėtį.

Apmaldu, kad vardijama informacija yra renkama, ji saugoma institucijų duomenų bazėse, bet nei skelbiama, nei sudaryta galimybė ja naudotis mokslinių tyrimų, tame tarpe ir taikomųjų, tikslais. Pandemijos metu, oficialios statistikos rinkimo ir skelbimo tvarkaraštis pernelyg lėtas, už atitinkamas sritis atsakingos valstybinės įstaigos galėtų taip pat atlikti skubias reprezentatyvias apklausas, kuriomis būtų galima operatyviai atskleisti esamą padėtį, vertinti naujai įdiegtų priemonių poveikį. Tokias apklausas pajėgia nupirkti kai kurios privačios institucijos, net nevyriausybinės organizacijos. Deja jų tikslai nebūtinai atitinka viešosios politikos tikslus ir todėl rezultatai tik iš dalies vertingi politikos analizei bei siūlomų priemonių pagrindimui.